

پیامدهای رفاه اجتماعی در نتیجه جهانی شدن صنایع معدنی ایران

فاطمه زندی^{۱*}

بیژن صفوی^۲

هانیه بخشایی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۲/۳۱

چکیده

افزایش رفاه اجتماعی از اهداف کلان هر کشوری است. عوامل متعددی در ارتقا رفاه اجتماعی تاثیرگذار است که جهانی شدن یکی از این عوامل به شمار می رود. در فرآیند جهانی شدن، ارتقا کشورهای در حال توسعه و جهان سوم با تعامل با کشورهای توسعه یافته صورت میپذیرد. از آنجا که نقش معادن در رشد اقتصادی هر کشوری کاملاً مشهود و بهره برداری از معادن کشور عامل مهمی در رشد و توسعه اقتصادی است، جهانی شدن در بعد اقتصادی آن در حوزه معدن می تواند اثر مثبت بر رفاه اجتماعی کشور داشته باشد. با برآوردی که از اندازه گیری سطح تجارت بین الملل (LIT) و ادغام تجارت بین الملل (IIT) در بخش معدن و صنایع معدن ایران در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ انجام شد، نتایج، موقعیت ایران را در سطح چند جانبه داخلی در حال انتقال نشان داد که تاکید نسبتاً معناداری بر صادرات و واردات شده است. بررسی ها نشان می دهد که عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی می تواند با افزایش صادرات و واردات، این بخش را در موقعیت جهانی یکپارچه قرار دهد و مزیت نسبی در برخی فعالیتهای آن حاصل شود. با توجه به تاثیرات اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و غیره از جهانی شدن صنایع معدنی ایران، می توان نتیجه گرفت که این فرآیند در ابتدا نابرابری درآمد را افزایش داده و رفاه کاهش می یابد. زیرا این امر در ابتدا موجب حذف و نابودی کسانی خواهد شد که نخواهند یا نتوانند در این عرصه حضور داشته باشند و رقابت را به کسانی که اندیشیده در این مسیر حضور موثری دارند، واگذار می کنند. ولی با گذر زمان در صورت اتخاذ سیاستهایی در جهت بهبود روابط اقتصادی، اجتماعی، توسعه فردی این نابرابری کاهش یافته و منجر به افزایش رفاه اجتماعی می شود.

واژگان کلیدی

جهانی شدن؛ صنایع معدنی؛ سطح تجارت بین الملل (LIT)؛ ادغام تجارت بین الملل (IIT)؛ رفاه اجتماعی

۱- استادیار، دانشکده بازار و کسب و کار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران. (*نویسنده مسئول: f.zandi9177@gmail.com)

۲- استادیار، دانشکده بازار و کسب و کار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران. (b_safavi@azad.ac.ir)

۳- دانشجوی دکتری اقتصاد بخش عمومی، دانشکده بازار و کسب و کار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران. (haniehbakhshae@gmail.com)

مقدمه

یکی از مفاهیم بسیار حائز اهمیت در سالهای اخیر در اقتصاد جهانی، گسترش پیوستگی اقتصادهای جهانی است. جهانی شدن (Globalization)، فرآیندی از تغییرات است که در آن مرزهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کمرنگ شده، روابط و ارتباطات گسترش و تعامل میان فرهنگها افزایش می یابد. جهانی شدن اصطلاحی است که در علم اقتصاد به معنای افزایش جریان کالاها، خدمات، اطلاعات، سرمایه گذاری ها و عوامل تولید در سطح جهانی مورد استفاده قرار می گیرد و نتیجه آن یکپارچگی اقتصادی جهانی است. جهانی شدن اقتصاد به دو بعد اصلی تقسیم می شود: اولاً، مفهوم گسترش جغرافیایی را در برمیگیرد که در طی آن فضای جغرافیایی بیشتری را اشغال می کند؛ دوماً، شدت فشرده شدن وابستگی ها، پیوندها و تعاملات بین اقتصادی را شامل می شود. در نتیجه، توان مدیریت اقتصادهای ملی کاهش می باید و یک نظام اقتصادی جهانی جایگزین آنها می شود.

جهانی شدن نزدیک شدن جوامع، فرهنگها، دولت ها و اقتصادها در سراسر جهان است. به گفته گیدنز Giddens جهانی شدن، روابط اجتماعی جهانی را گسترش می دهد، بطوریکه دولتهای دوردست را به هم نزدیک کرده و موجب می شود، رویدادهای محلی تحت تاثیر حوادثی که کیلومترها دورتر رخ می دهند، شکل گیرند. این مفهوم فراتر از درهم تنیدگی جهانی است و می توان آن را ابزاری برای ایجاد فاصله زمانی- مکانی دانست. پیش از قرن شانزدهم، نظامهای منطقه ای مختلفی به جای یک نظام جهانی وجود داشتند. کشورهای اروپایی با بسیاری از کشورها هیچ تعامل متقابلی نداشتند و تمایلی به ارتباط با سرزمین های دور مانند آسیای شرقی، آسیای جنوب شرقی و آفریقای جنوبی نشان نمی دادند. از اوایل قرن نوزدهم، گسترش فن آوری و تولید و افزایش ثروت باعث شد تا آنها از این موارد برای جهانی شدن استفاده کنند و نظامی بر پایه مبادلات را در سراسر جهان برقرار نمایند. افزایش وابستگی متقابل اقتصادی کشورها در سراسر جهان از طریق افزایش حجم مبادلات کالا و خدمات، جریان سرمایه گذاری فراسوی مرزها و همچنین انتشار وسیع تر فناوری، تعریفی است که صندوق بین المللی پول (IMF) از جهانی شدن دارد. این موضوع با یکپارچگی تجارت به روشهای حذف مرزهای مبادلات، تحرک بین المللی سرمایه و گسترش فناوری ارتباط دارد.

مبانی نظری و ادبیات پژوهش

حضور و سرچشمه جهانی شدن در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم توسط کارل مارکس (Karl Marx: 1818-1883) و جامعه شناسانی مانند سن سیمون (Claude Henri Saint-Simon: 1760-1825) و همچنین پژوهشگران جغرافیای سیاسی نظیر مک کیندر (Sir Halford John Mac Kinder: 1861-1947) مطرح شد.

سن سیمون بر این باور بود که جهانی شدن، مرزهای سیاسی و فرهنگی را تضعیف می کند و به تشکیل یک جامعه جهانی منجر می شود. سن سیمون معتقد بود، صنعت و اقتصاد به یکپارچگی فرهنگی و جهانی شدن کمک خواهند کرد. امیل دورکهایم (Emile Durkheim: 1858-1917) باور داشت که پدیده های اجتماعی به فروپاشی مرزهای فرهنگی و سیاسی کمک کرده و منجر به همگونی جهانی می شوند. این پدیده های اجتماعی خود حاصل فرآیند نوسازی هستند؛ که بنیادهای نظم اجتماعی در جوامع سنتی را تضعیف و تخریب می کنند.

مارکس وبر نیز نوسازی و تجدد را عوامل مهمی در جهانی شدن می دانست. وی معتقد بود که این تاثیر عمده تا از طریق گسترش عقلانیت امکان پذیر است و با افزایش فرآیند عقلانیت، همه فرهنگها به تدریج ویژگی های مشترکی پیدا می کنند.

مارکس بر این باور بود که جهانی شدن همزمان با ظهور سرمایه‌داری ایجاد گشته است. در این نظام، سرمایه همواره به بازارهای جدید برای فروش کالاهای تولیدشده نیازمند است. بنابراین، سرمایه به ناچار از مرزهای ملی فراتر رفته و روابط و نهادهای لازم برای رشد و گسترش خود را در سرزمین‌های جدید ایجاد می‌کند. به همین دلیل، مارکس و انگلس سرمایه‌داری را عامل یکپارچه سازی جهان می‌دانستند.

رایج‌ترین دیدگاه جهان‌گستری، از آن اقتصاددان‌هایی است که بر پایه همبستگی بیش از پیش اقتصادی و ادغام همه اقتصادهای ملی، در یک اقتصاد و در محدوده بازار سرمایه‌داری به آن می‌نگرند. بر اساس گفته لنین (Veladimir Ilyich Lenin: 1870-1924) در پیشرفته‌ترین مرحله، سرمایه‌داری هنجارها را تحمیل و برنامه‌های اجتماعی را طرح می‌کند.

پس از آن نظریه "دهکده جهانی" مک لوهان (Herbert Marshall McLuhan: 1911-1980) در دهه ۱۹۶۰ مطرح شد که بیانگر جدیدترین تظاهر این واژه است.

گیدنز (Anthony Giddens) متولد ۱۹۳۸ جهانی شدن را گسترش تجدد می‌داند. مارکس و انگلس (Frederich Engels: 1820-1895) نیز بر این باور بودند که جهانی شدن مستلزم درک و شناخت تاریخی سرمایه‌داری است؛ زیرا آنان، نظام سرمایه‌داری را به معنای یکپارچه سازی اقتصادی و فرهنگی جهان می‌دانستند. بنابراین، جهانی شدن را باید همزاد سرمایه‌داری دانست. در حال حاضر تقسیم بندی کلی ابزارهای جهانی شدن به چهار دسته تجارت بین‌المللی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، بین‌المللی شدن تولید و تبادل فناوری عنوان می‌شود. در تجارت بین‌المللی، هرچه حجم تبادلات میان کشورهای مختلف افزایش یابد، فرآیند جهانی شدن سریع‌تر صورت می‌پذیرد و تجارت آزاد سبب ایجاد نظام تولید برپایه مزیت نسبی شده و صادرات افزایش می‌یابد. امضای موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) و تبدیل آن به سازمان جهانی تجارت در سال ۱۹۹۵، نشانگر اهمیت این نهادها در برقراری تجارت آزاد و ایجاد وابستگی اقتصادی بین کشورها و جهانی شدن اقتصاد است. روند افزایش اعضای گات و سپس سازمان جهانی تجارت اهمیت این نهادها را در این زمینه تایید می‌کند. در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، ایجاد فضای باز برای جذب سرمایه‌های بین‌المللی هماهنگی و همگرایی در سیاستهای اقتصادی کشورها را بیشتر کرده و با افزایش رقابت میان مناطق مختلف و دولت‌ها، روند جهانی شدن تسهیل می‌گردد. در بین‌المللی شدن تولید، با افزایش جریان سرمایه میان کشورها، تولیدات بر اساس مزیت رقابتی در کشورهای مختلف انجام می‌گیرد. در نتیجه اجزای مختلف یک کالا در کشورهای مختلف به‌تری برای تولید آن دارند، تولید و در نهایت در کشور ثالثی مونتاژ می‌گردند. ایجاد "کارخانه جهانی" این ادغام تولید را ممکن می‌سازد که این امر، افزایش همبستگی اقتصادی کشورها و تسریع جهانی شدن را در پی خواهد داشت. در تبادل فناوری، انقلاب اطلاعاتی باعث تسریع ادغام اقتصادی شده و موانع فیزیکی و جغرافیایی را از میان برداشته و یا کاهش داده است که نقش مهمی در روند جهانی شدن اقتصاد ایفا کرده است.

سازمان تجارت جهانی (WTO)

سازمان تجارت جهانی که ترجمه عبارت World Trade Organization به اختصار به WTO مشهور است، تنها سازمان جهانی و بین‌المللی است که به بررسی و تنظیم قوانین تجارت بین کشورها در سراسر جهان می‌پردازد. اصول کار سازمان تجارت جهانی مبتنی بر موافقتنامه‌های این سازمان است، موافقتنامه‌هایی که همه در بین تعداد زیادی از کشورهای جهان به بحث و تبادل نظر گذاشته شده و به امضای این کشورها و تأیید پارلمانهای این کشورها رسیده است.

از اساسی ترین اهداف این سازمان میتوان کمک به تولیدکنندگان و واردکنندگان کالاها و خدمات در انجام هرچه بهتر فعالیتهایشان اشاره کرد. مهمترین عملکردهای سازمان تجارت جهانی شامل اجرای موافقتنامه های تجاری سازمان تجارت جهانی، عمل کردن به عنوان مجمعی که مذاکرات تجارت جهانی در آن صورت می پذیرد، حل و فصل مناقشات تجاری بین دولتها، نظارت بر سیاستهای تجاری بین کشورها و ارایه کمکهای فنی و آموزشی برای کشورهای در حال توسعه نام برد. با تعاریفی که از جهانی شدن بدست می آید، می توان ویژگیهای فرآیند جهانی شدن را رشد تجارت جهانی، رشد سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) و افزایش جریان سرمایه بین المللی، رشد تجارت پول و سرمایه، جریان آزادانه خدمات تولیدی، توسعه توریسم، گسترش فناوری، ایجاد شرکت های بزرگ چند ملیتی، تمایل کشورها به عضویت در سازمان ها و بلوک های اقتصادی منطقه ای، مهاجرت نیروی کار در سطح بین المللی، گسترش ارتباطات و پدید آمدن دنیای مجازی ارتباطات و اطلاعات، ادغام و تبادل رفتارهای فرهنگی و ایجاد پیوندهای میان مردمی را نام برد. در بررسی ابعاد تخصصی جهانی شدن می توان چهار بعد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی-سیاسی و علمی و فناوری را در نظر گرفت.

بعد اقتصادی

یکی از اهداف اصلی جهانی شدن در حوزه اقتصاد، از بین بردن مرزهای اقتصادی و حذف موانع حقوقی و قانونی در کشورها است، به طوریکه که سرمایه ها بتوانند به صورت آزاد در سطح جهانی گردش کنند.

بعد فرهنگی

این بعد از جهانی شدن، بر اقتصاد و سیاست برتری دارد و بیشتر به مشکلاتی می پردازد که فرهنگ جهانی با استفاده از رسانه های جمعی برای هویت ملی و محلی ایجاد می کند که باعث فشردگی زمان و مکان و نزدیکی فرهنگی کشورها شده و فرهنگ غالب جهانی را شکل داده است.

بعد اجتماعی - سیاسی

این بعد از جهانی شدن، نقش دولت ها و حکومت ها در فرایند جهانی شدن است که باعث می شود افراد و گروه ها قدرت بیشتری کسب کنند و بتوانند به عنوان گروه های تاثیرگذار بر دولت ها اعمال نفوذ و آن ها را تحت تأثیر تصمیمات، برنامه ها و خواسته های خود قرار دهند.

بعد علمی و فناوری

این بعد از جهانی شدن با انقلاب علمی و دانش های جدید ارتباط مستقیم دارد. عضویت در سازمان تجارت جهانی از یکسو دارای مزیت های مختلف و از سوی دیگر انتقاداتی به آن وارد است. مهمترین مزایای سیستم تجاری سازمان تجارت جهانی را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- سیستم تجارت جهانی، باعث ارتقای صلح در سطح جهان میگردد.
- با استناد به قوانین موجود در این سیستم، مناقشات به نحو سازنده ای حل و فصل میگردند.
- قوانین موجود در این سیستم، باعث ایجاد رفاه بیشتر در زندگی افراد میگردد.
- تجارت آزاد، باعث کاهش هزینه های معاش میگردد.
- سیستم تجارت جهانی، باعث ایجاد گسترده گری در انتخاب و ارتقای کیفیت محصولات میگردد.
- افزایش سطح مرادوات تجاری، باعث افزایش درآمدها میگردد.

- تجارت، باعث ارتقا در رشد اقتصادی جوامع میگردد.
 - اصول اساسی این سیستم، باعث ایجاد بهره وری و کارایی بالاتر در زندگی افراد میگردد.
 - ایجاد این سیستم، مانع از اعمال نفوذ برخی از کشورها در امور سایر کشورها میگردد.
 - وجود این سیستم، باعث انتخاب صحیح مسیر تجاری دولتها میگردد.
 - با توجه به اینکه سازمان تجارت جهانی دارای مزایای زیادی است اما از انتقادات و سوء تفاهات نیز خالی نیست. در زیر به برخی از سوء تفاهمهای رایج در مورد سازمان تجارت جهانی اشاره میشود :
 - سازمان تجارت جهانی سیاستها و خط مشیهای خود را به اعضای این سازمان تحمیل میکند.
 - سازمان تجارت جهانی، به دنبال تحقق تجارت آزاد به هر قیمتی است.
 - سازمان تجارت جهانی، منافع حاصل از امور بازرگانی و تجاری را بر ایجاد توسعه ربحان می دهد.
 - سازمان تجارت جهانی، منافع حاصل از امور بازرگانی و تجاری را بر حفاظت از محیط زیست برتری می دهد.
 - سازمان تجارت جهانی، باعث از بین رفتن مشاغل و تعمیق فقر در جوامع میگردد.
 - کشورهای کوچک در سازمان تجارت جهانی از هیچ قدرتی برخوردار نیستند.
 - سازمان تجارت جهانی، ابزاری در دست کارتلهای قدرتمند در سطح جهان میباشد.
 - کشورهای ضعیف تر، چاره ای جز پیوستن به این سازمان ندارند.
 - سازمان تجارت جهانی، سازمانی غیردموکراتیک است.
- بحث ایران در سازمان جهانی تجارت از سال ۱۹۹۵ آغاز شده که در آن سال، ایران درخواست عضویت ناظر کرد. ایران در سازمان جهانی تجارت و گات، حضور تقریباً تأثیرگذاری داشت، اما به مدت ده سال پاسخی از آن سازمان دریافت ننمود. اولین درخواست ایران برای عضویت در این سازمان در ۱۹ ژوئیه ۱۹۹۶ بود. ایران در ۲۶ مه ۲۰۰۵ به عنوان عضو ناظر پذیرفته شد اما گروه کاری ایران برای عضویت به این سازمان هنوز تشکیل نشده است. در آبان ۱۳۸۸ ایران متن گزارش رژیم تجاری خود را به دبیرخانه این سازمان ارسال و بعد از آن، این گزارش میان اعضا توزیع شد و اعضا سئوالات خود را از ایران بیان داشتند. سری اول سئوالات ۷۰۰ سؤال بود که به وزارت بازرگانی وقت ایران در اسفند ۱۳۸۸ ارسال شد. اما در خصوص رئیس گروه کاری الحاق ایران به این سازمان، با آنکه توافق بر سر رئیس صورت گرفته است، اما آمریکا از قرار گرفتن تعیین رئیس گروه کاری الحاق در دستور جلسه شورای عمومی سازمان تجارت جهانی جلوگیری می نماید.

روش شناسی پژوهش

برداشت اول از جهانی شدن اقتصاد، به معنای بین المللی شدن است که بر افزایش مبادلات و تعاملات بین المللی تأکید دارد. برداشت دوم به آزادسازی اقتصادی اشاره دارد به این معنی که محدودیتهای دولتی به منظور دستیابی به یک اقتصاد جهانی بدون مرز حذف می شود. به عبارت دیگر، جهانی شدن به معنای یکپارچگی اقتصاد بین المللی است. در این فرآیند، عوامل تولید به راحتی وارد بازارهای مختلف جهانی می شوند. در این ارتباط، نظریه های مختلفی وجود دارد و شاخص های متفاوتی نیز مطرح شده است که شامل موارد زیر است: **شاخص شدت تجاری** (نسبت مجموع صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی)، **شاخص نسبت نفوذ واردات** (دو روش محاسبه دارد: اول، نسبت واردات به تولید ناخالص داخلی. دوم، نسبت واردات کالاهای مصرفی به مصرف کل)، **شاخص متوسط**

$$T = \sum_i \frac{m_i t_i}{M}$$

نرخ تعرفه ها (به دو صورت معمولی یا موزون محاسبه می شود) که در میانگین معمولی، متوسط نرخ تعرفه های قانونی وضع شده بر واردات کالا و خدمات مورد استفاده قرار میگیرد، ولی روش محاسبه در میانگین موزون از رابطه ۱ بدست می آید.

(۱)

که در آن T میانگین موزون نرخ تعرفه ها، m_i میزان واردات و t_i نرخ تعرفه اعمال شده بر کالای i ام و M حجم کل واردات است.

شاخص متوسط نرخ تعرفه وصولی (نسبت کل مالیات بر واردات) و **شاخص شکاف قیمتی** (مقایسه قیمتهای داخلی و جهانی کالاهای خاص مشابه) که از رابطه ۲ به دست می آید.

$$P_G = \frac{P_d - P_w}{P_w} \quad (2)$$

که در آن P_G شاخص شکاف قیمتی، P_d قیمت عمده فروشی در بازار داخلی و P_w قیمت سیف (CIF) (Cost-Insurance-Freight) محصولات وارداتی است.

دو معیار دیگر که برای سنجش جهانی شدن اقتصاد از نظر تجاری استفاده می شوند عبارتند از:

سطح تجارت بین الملل (Level of International Trade-LIT) و **ادغام تجارت بین الملل** (Integration of International Trade-IIT)

معیار اول، شاخص وسعت ارتباط بین المللی را در یک بخش نشان می دهد و به صورت رابطه ۳ حساب می شود:

$$LIT_t = \frac{(X_t + M_t)}{Y_t + |M_t - X_t|} \quad (3)$$

LIT گسترش روابط بین المللی حوزه مد نظر، X_t صادرات، M_t واردات و Y_t تولید حوزه مد نظر است. به این معنی است که هر چه شاخص LIT کوچکتر باشد، حوزه مورد نظر با حجم تولید کمتر در تجارت حضور دارد و بالعکس.

معیار دوم، شاخص یکپارچگی تجارت جهانی یک حوزه را نشان می دهد و به این صورت محاسبه می شود:

$$IIT_t = 1 - (|X_t - M_t| / X_t + M_t) \quad (4)$$

IIT تجارت درون حوزه مد نظر، M_t واردات و X_t صادرات حوزه مد نظر است.

این شاخص معمولاً بین صفر و یک قرار دارد که عدد صفر، نشان دهنده عدم تجارت درون بخشی است. یعنی که تجارت فقط شامل صادرات یا واردات است و عدد یک نشان دهنده تجارت درون بخشی کامل است. یعنی که صادرات و واردات برابر هستند. از طریق محاسبه و مقایسه این شاخص ها، می توانیم ۴ موقعیت را برای یک صنعت در سطح بین المللی تشخیص دهیم.

- ۱- موقعیت جهانی ساده: در این حالت، دامنه رقابت از مرزهای داخلی فراتر می رود و تولیدات نهایی یا نیمه نهایی کشور به کشورهای دیگر صادر می شوند.
- ۲- موقعیت جهانی یکپارچه: در این حالت، رقابت بین المللی در سطح بالایی است و مزیت نسبی از فعالیتهای اقتصادی در کشورهای مختلف بدست می آید.
- ۳- موقعیت چندجانبه داخلی: در این حالت، رقابت در آن بخش از کشور، به طور مستقل از سایر کشورها انجام می شود و بخش مورد نظر نقش غالب و مسلط در تجارت بین المللی را ایفا می کند.
- ۴- موقعیت چندجانبه داخلی در حال انتقال: در این حالت، تاکید قابل توجهی بر صادرات یا واردات وجود دارد.

جدول شماره (۱): موقعیت یک صنعت در سطح بین المللی بر اساس شاخص LIT و IIT

LIT	۰,۵	موقعیت جهانی ساده	موقعیت جهانی یکپارچه
	۰	موقعیت چند جانبه داخلی	موقعیت چندجانبه داخلی در حال انتقال
	۱	۰,۵	IIT

رفاه اجتماعی

رفاه اجتماعی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را در بردارد که هدف آن تقویت احترام متقابل انسانی و مسئولیت پذیری افراد در جامعه نسبت به یکدیگر و بهبود توانمندیها است. در ایران معیارهای رفاه اجتماعی به دو دسته اصلی و فرعی تقسیم می شوند که آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، تغذیه، مسکن، اشتغال جمعیت و نیروی انسانی، هزینه و درآمد تأمین اجتماعی جزء دسته اصلی هستند و گذران اوقات فراغت، دسترسی به تسهیلات فرهنگی، محیط زیست و امنیت فرد در برابر تجاوزات مالی و جانی در دسته فرعی می باشند. رفاه اجتماعی می تواند به چهار مدل اصلی تقسیم شود. مدل سنتی که شامل سلامت جسمی و روانی است که به ترکیب جمعیت، هرم سنی، امید به زندگی و تغذیه مرتبط است. مدل حقوقی که شامل قوانین حمایتی از گروههای آسیب دیده و آسیب پذیر، کودکان، نوجوانان، زنان و قوانین کیفری جزایی مرتبط با بزهکاری و جوانان می شود. مدل اجتماعی که شامل موضوعاتی مانند امنیت، مهارت های اجتماعی، اوقات فراغت، اشتغال، خانواده و غیره است. مدل اقتصادی که شامل تحلیل فقر، امنیت، توسعه اقتصادی، اشتغال، مسکن، سیستم پرداخت یارانه ای، اقتصاد خیریه ای و غیرانتفاعی، عدالت اجتماعی و حمایت اقتصادی از اقشار آسیب پذیر می باشد.

به طور کلی شاخص ها در مباحث رفاه اجتماعی، شاخص های منفرد و شاخصهای ترکیبی هستند که شاخص های منفرد رفاه اجتماعی تنها توان سنجش و ارزیابی یک بعد خاصی از رفاه اجتماعی را دارا بوده و شاخص های

ترکیبی رفاه اجتماعی تجمیعی از شاخص های منفرد بوده که رفاه اجتماعی را از ابعاد مختلف اندازه گیری می کنند.

برخی از شاخص های ترکیبی مهم شامل (سن، ۱۹۷۷)، توسعه انسانی (برنامه توسعه سازمان ملل، ۲۰۱۲-۱۹۹۰)، رفاه اقتصادی (اسبرگ - ۱۹۹۹) رفاه اقتصادی پایدار (دالی، ۱۹۹۵)، جامعه پایدار (فاسولو، ۲۰۱۱) و لگاتوم (۲۰۱۰) می باشد. این شاخص ها در پژوهش های مرتبط با رفاه اجتماعی کاربرد گسترده ای دارند. از آنجا که مهمترین وظیفه اقتصادی دولت، بررسی وضعیت نابرابری درآمد است در نتیجه، از ابزارهای زیر به منظور کاهش نابرابری استفاده می کند.

منحنی لورنس و منحنی لورنس تعمیم یافته (Max O Lorenz-۱۹۰۵)، ضریب جینی (کواردینو جینی-۱۹۱۲)، ضریب جینی تعمیم یافته، همبستگی جینی، معیار نابرابری آتکینسون (Atkinson-۱۹۷۰)، شاخص تایل (Theil-۱۹۶۷).

یافته های پژوهش

یکی از مهم ترین و اساسی ترین پایه های اقتصاد هر کشوری، منابع معدنی و ذخایر زیر زمینی کشور است. از نظر هیرشمن (۱۹۵۸) توسعه بخش صنایع و معادن به سود بخشهای دیگر اقتصاد می باشد. نقش معادن در رشد اقتصادی هر کشوری کاملاً مشهود و بهره برداری از معادن کشور عامل مهمی در رشد و توسعه اقتصادی است. زیرا معادن، تامین کننده مواد اولیه مورد نیاز بسیاری از صنایع بوده و در امر خود کفایی صنعتی، ایجاد اشتغال مولد، افزایش تولید ناخالص ملی و درآمد سرانه کشور نقش بسزایی دارند. همچنین با توجه به استقرار معادن در نقاط دور افتاده و کمتر توسعه یافته کشورها، توسعه این معادن نقش عمده ای هم در توسعه و آبادانی مناطق مزبور، اشتغال زایی، جلوگیری از مهاجرت و شهر نشینی خواهد داشت. بخش معدن، مهم ترین موتور محرکه و پیشران اقتصاد و توسعه یافتگی در کشورهای معدن خیز از جمله ایران به شمار می رود و اهمیت آن کمتر از نفت نیست. زیرا توسعه این بخش و توجه به صادرات مواد معدنی سبب توسعه اقتصادی کشور می شود. اگر تا چند دهه پیش نفت، عرصه رقابت اقتصادی به شمار می رفت، امروزه صنایع معدنی یک شاخص مهم در این خصوص به شمار می رود. ایران به عنوان کشوری که غنی از معادن و کانی های معدنی است، می تواند از این صنعت به عنوان اهرمی جهت رشد اقتصادی و توسعه همه جانبه خود استفاده نماید.

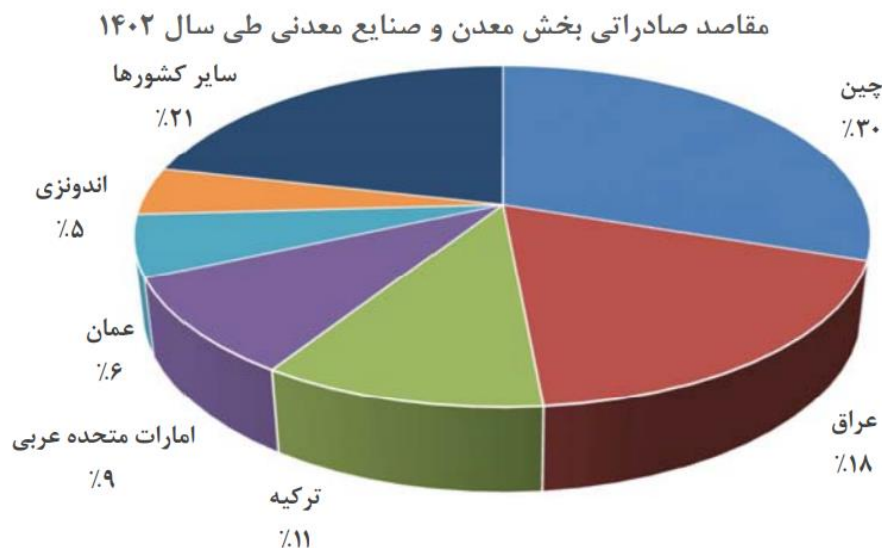
طبق آمار اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی تهران در سال ۱۴۰۲، بخش معدن در حال حاضر حدود ۲٫۵ درصد از تولید ناخالص داخلی ایران در سال منتهی به اسفند ۱۴۰۱ را تشکیل می دهد و یک درصد از اشتغال کشور را به خود اختصاص داده است. بر اساس آخرین گزارش منتشر شده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت، ایران دارای ۷۲۵۰ معدن است که ۶۰۲۵ معدن از این تعداد در سال مالی منتهی به اسفند ۱۴۰۱ در ایران به بهره برداری رسیده است که نشان دهنده افزایش ۴٫۲ درصدی (۲۴۳ معدن عملیاتی بیشتر) نسبت به سال قبل است. مجموع درآمد حاصل از این معادن ۲ میلیون دلار بوده که نسبت به سال قبل ۶۱٫۲ درصد رشد داشته است. در مجموع ۴۸۵٫۶ میلیون تن مواد معدنی در سال مالی منتهی به اسفند ۱۴۰۱ تولید شد که نسبت به سال قبل از آن ۸٫۸ درصد افزایش وزنی را نشان می دهد.

بر اساس آخرین آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران، صادرات فرآورده های معدنی ایران در سال منتهی به اسفند ۱۴۰۱ بالغ بر ۱۷,۸ میلیون تن به ارزش ۱۳۹ میلیون دلار بوده است. به گزارش ایمیدرو، فولاد از نظر ارزش با ۷,۳ میلیارد دلار در صدر و پس از آن مس با ۲,۱ میلیارد دلار و آلومینیوم با ۷۵۳ میلیارد دلار در رتبه های بعدی قرار دارند.

بر اساس آخرین گزارش منتشر شده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت، ایران یکی از ۱۵ کشور برتر جهان و اولین کشور در خاورمیانه، با منابع معدنی غنی است که ۷ درصد از کل ذخایر معدنی جهان را به ارزش تقریبی ۲۷,۳ تریلیون دلار تشکیل می دهد. این کشور نزدیک به ۶۰۰۰ معدن فعال با بیش از ۶۸ نوع ماده معدنی و ۱۵۰۰۰ منطقه معدنی با ذخایر ثابت شده ۵۷ میلیارد تن را داراست که درآمدی بالغ بر ۷۷۰ میلیارد دلار کسب می کند. ایران دارای ششمین ذخایر روی، هفتمین ذخایر مس، نهمین ذخایر بزرگ سنگ آهن، پنجمین ذخایر بزرگ گچ و باریت در جهان است.

صادرات صنایع معدنی

در سالنامه آماری گزارش عملکرد تجاری سازمان توسعه تجارت ایران در سال ۱۴۰۲ نشان داده شده است که آمار ارزش میزان صادرات گروه معدن و صنایع معدنی، حاکی از آن است که در سال ۱۴۰۲ بیشتر زیرگروه های این دسته در این سال رشد مثبت ارزشی داشته اند. آمار کلی نیز نشان می دهد، صادرات بخش معدن و صنایع معدنی در سال ۱۴۰۲ برابر با ارزش ۱۳/۵۳۷ میلیون دلار با وزن ۶۳/۹۶۶ هزار تن بوده است در حالیکه این مقدار در سال ۱۴۰۱ برابر با ارزش ۱۲/۱۷۱ میلیون دلار و وزن ۴۸/۵۵۳ هزار تن بوده است. نتایج حاکی از رشد مثبت ارزشی و وزنی در این سال می باشد. مقاصد صادراتی بخش معدن و صنایع معدنی ایران نیز به کشورهایی چون چین ۳۰٪، عراق ۱۸٪، ترکیه ۱۱٪، امارات متحده عربی ۹٪، عمان ۶٪، اندونزی ۵٪ و سایر کشورها ۲۱٪ می باشد.

شکل شماره (۱): مقاصد صادراتی بخش معدن و صنایع معدنی-۱۴۰۲

جدول شماره (۲): صادرات به تفکیک بخشهای عمده و گروههای کالایی طی سال ۱۴۰۲ و مقایسه با سال قبل

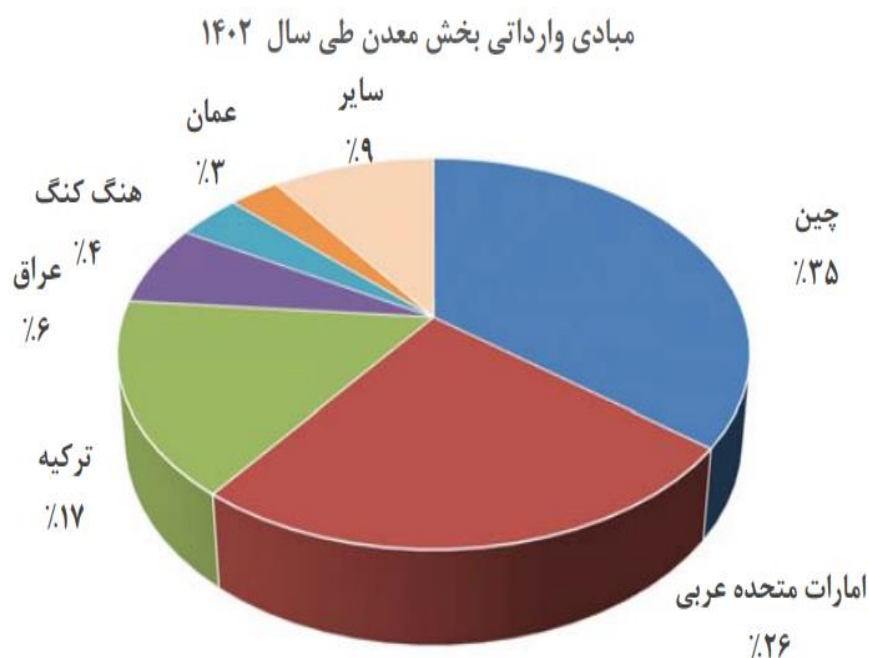
ارزش: میلیون دلار وزن: هزار تن

بخش عمده	گروه	زیر گروه	سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		میزان تغییرات		درصد تغییرات		
			ارزش	وزن	سهام ارزشی از کل صادرات %	ارزش	وزن	ارزشی	وزنی	ارزش	وزن
صنایع معدنی فلزی	صنایع معدنی فلزی	شمش فولاد	۳,۷۵۵	۷,۸۳۳	۷,۶	۳,۶۷۹	۷,۵۱۳	۷۵	۳۲۰	۲	۴
		سایر صنایع معدنی فلزی	۱,۶۴۱	۶۶۵	۳,۳	۱,۲۲۴	۷۱۰	۴۱۷	-۴۵	۳۴	-۶
		محصولات طول فولادی	۱,۵۵۶	۳,۰۹۳	۳,۲	۱,۵۸۱	۲,۸۲۴	-۲۵	۲۶۹	-۲	۱۰
		شمش آلومینیوم	۷۵۷	۳۴۴	۱,۵	۹۱۴	۳۷۳	-۱۵۷	-۲۹	-۱۷	-۸
		کاتد مس	۷۰۸	۸۵	۱,۴	۹۲۹	۱۰۷	-۲۲۲	-۲۲	-۲۴	-۲۰
		شمش روی	۳۸۷	۱۵۴	۰,۸	۵۵۱	۱۶۸	-۱۶۴	-۱۴	-۳۰	-۸
		آهن اسفنجی	۳۶۱	۱,۴۷۶	۰,۷	۱۸۱	۸۷۴	۱۸۱	۶۰۲	۱۰۰	۶۹
		محصولات تخت فولادی	۳۰۵	۴۸۲	۰,۶	۳۳۶	۴۷۷	-۳۱	۵	-۹	۱
		فروآلیاژها	۱۶۲	۱۰۵	۰,۳	۱۵۱	۷۶	۱۱	۳۰	۷	۳۹
		لوله و پروفیل فولادی	۱۳۹	۲۱۱	۰,۳	۱۶۵	۲۴۸	-۲۶	-۳۷	-۱۶	-۱۵
صنایع معدنی غیر فلزی	صنایع معدنی غیر فلزی	شمش سرب	۵۷	۲۷	۰,۱	۵۱	۲۴	۶	۳	۱۱	۱۲
		جمع صنایع معدنی فلزی	۹,۸۲۸	۱۴,۴۷۶	۱۹,۹	۹,۷۶۳	۱۳,۳۹۴	۶۵	۱,۰۸۲	۱	۸
		کاشی و سرامیک	۳۷۰	۴,۴۶۴	۰,۷	۲۶۰	۴,۴۵۳	۱۱۰	۱۱	۴۲	۰
		سنگ ساختمانی	۲۰۶	۱,۵۵۱	۰,۴	۱۸۸	۱,۴۲۴	۱۷	۱۲۶	۹	۹
		کلینکر	۲۰۳	۸,۹۳۷	۰,۴	۱۹۵	۸,۶۶۵	۸	۲۷۲	۴	۳
		سایر صنایع معدنی غیر فلزی	۱۹۷	۸۶۵	۰,۴	۱۷۸	۷۱۹	۱۹	۱۴۶	۱۱	۲۰
		سیمان	۱۶۹	۵,۳۰۷	۰,۳	۱۳۶	۴,۲۹۴	۳۳	۱,۰۱۳	۲۴	۲۴
		شیشه ساختمانی	۸۶	۴۳۵	۰,۲	۹۹	۴۸۶	-۱۴	-۵۱	-۱۴	-۱۱
		چینی بهداشتی	۴۹	۶۰	۰,۱	۴۹	۵۸	-۱	۲	-۱	۴
		جمع صنایع معدنی غیر فلزی	۱,۲۷۹	۲۱,۶۱۸	۲,۶	۱,۱۰۶	۲۰,۰۹۸	۱۷۳	۱,۵۲۰	۱۶	۸
معدن	معدن	سنگ و کنسانتره آهن	۱,۹۱۲	۲۰,۶۱۹	۳,۹	۷۹۹	۷,۸۱۷	۱,۱۱۴	۱۲,۸۰۲	۱۴۰	۱۶۴
		سایر معدن	۳۸۰	۷,۱۲۹	۰,۸	۳۸۳	۷,۱۲۴	-۲	۴	-۱	۰
		سنگ و کنسانتره مس	۱۲۶	۱۲۴	۰,۳	۱۲۱	۱۱۹	۵	۵	۵	۴
		جمع معدن	۲,۴۱۹	۲۷,۸۷۲	۴,۹	۱,۳۰۲	۱۵,۰۶۱	۱,۱۱۷	۱۲,۸۱۱	۸۶	۸۵
جمع معدن و صنایع معدنی		۱۳,۵۳۷	۶۳,۹۶۶	۲۷,۴	۱۲,۱۷۱	۴۸,۵۵۳	۱,۳۶۶	۱۵,۴۱۳	۱۱	۳۲	

واردات صنایع معدنی

عملکرد تجاری سازمان توسعه تجارت ایران در سال ۱۴۰۲ نشان می دهد، میزان رشد واردات در این سال بیشتر از صادرات بوده است. در حالیکه صادرات در سال ۱۴۰۲ به لحاظ ارزشی ۱۱ درصد و به لحاظ وزنی ۳۲ درصد نسبت به سال ۱۴۰۱ رشد داشته است، بررسی واردات این بخش حاکی از افزایش ۳۹ درصدی ارزشی و ۱۷ درصدی وزنی است. واردات معدن و صنایع معدنی در سال ۱۴۰۲ برابر با ارزش ۶/۷۶۵ میلیون دلار و وزن ۴/۸۳۶ هزار تن بوده است که نسبت به سال ۱۴۰۱ از لحاظ ارزشی ۱,۹۰۳ میلیارد دلار و به لحاظ وزنی ۷۱۳ هزار تن افزایش داشته است. زیرا واردات این بخش در سال ۱۴۰۱ برابر با ارزش ۴/۸۶۲ میلیون دلار و وزن ۴/۱۲۳ هزار تن بوده است. به این ترتیب تراز تجاری بخش معدن در سال گذشته به لحاظ ارزشی ۶,۷۷۲ میلیارد دلار و از لحاظ وزن ۵۹,۱۳۰ هزار تن مثبت است. بررسی سهم ارزشی بخش های عمده کالایی از واردات طی سال ۱۴۰۲ نشان می دهد معدن و صنایع معدنی سهم ۱۰ درصدی از واردات کشور در سال گذشته داشته است.

مبادی وارداتی بخش معدن حاکی از آن است که چین با سهم ۳۵٪، امارات متحده عربی با سهم ۲۶٪، ترکیه با سهم ۱۷٪، عراق با سهم ۶٪، هنگ کنگ با سهم ۴٪، عمان با سهم ۳٪ و سایر کشورها با سهم ۹٪ اصلی ترین شرکای تجاری این بخش در سال گذشته بوده اند.

شکل شماره (۲): مبادی وارداتی بخش معدن و صنایع معدنی-۱۴۰۲

جدول شماره (۳): واردات به تفکیک بخشهای عمده و گروههای کالایی طی سال ۱۴۰۲ و مقایسه با سال قبل

ارزش: میلیون دلار وزن: هزار تن

بخش عمده	گروه	زیر گروه	سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		میزان تغییرات		درصد تغییرات			
			ارزش	وزن	سهم ارزشی از کل واردات %	ارزش	وزن	ارزش	وزن			
صنایع معدنی فلزی	صنایع معدنی فلزی	محصولات تخت فولادی	۱.۵۱۲	۱.۳۹۷	۲,۳	۱.۱۵۸	۸۳۳	۳۵۴	۵۶۴	۳۱	۶۸	
		سایر صنایع معدنی فلزی	۱.۴۶۲	۴۹۸	۲,۲	۱.۲۹۹	۴۶۲	۱۶۳	۳۶	۱۳	۸	
		فروآلیاژها	۲۷۴	۱۸۲	۰,۴	۶۵۱	۲۷۱	-۳۷۷	-۸۹	-۵۸	-۳۳	
		شمش آلومینیوم	۱۴۸	۹۶	۰,۲	۱۲۹	۹۰	۱۸	۷	۱۴	۷	
		محصولات طولی فولادی	۱۴۰	۱۰۹	۰,۲	۱۶۲	۱۷۴	-۲۱	-۶۶	-۱۳	-۳۸	
		لوله و پروفیل فولادی	۱۹	۱۰	۰,۰۲۹	۱۵	۸	۴	۳	۳۰	۳۷	
		شمش سرب	۱۰	۴	۰,۰۱۴	۱۹	۸	-۱۰	-۴	-۵۱	-۵۱	
		شمش فولاد	۴	۴	۰,۰۰۵	۷	۶	-۴	-۲	-۵۲	-۳۹	
	جمع صنایع معدنی فلزی		۳,۵۷۰	۲,۳۰۰	۵,۴	۳,۴۴۴	۱,۸۵۲	۱۲۶	۴۴۸	۴	۲۴	
	صنایع معدنی غیر فلزی	صنایع معدنی غیر فلزی	سایر صنایع معدنی غیر فلزی	۳۴۴	۱۶۷	۰,۵	۳۴۴	۱۵۵	۰	۱۱	۰	۷
			شیشه ساختمانی	۷	۵	۰,۰۱	۷	۶	-۱	۰	-۷	-۵
			سیمان	۶	۵	۰,۰۱	۷	۶	-۱	-۱	-۱۱	-۱۴
			سنگ ساختمانی	۴	۲۳	۰,۰۱	۳	۱۹	۱	۳	۵۰	۱۸
	جمع صنایع معدنی غیر فلزی		۳۶۲	۲۲۸	۰,۶	۳۶۱	۱۸۶	۱	۴۱	۰	۲۲	
معدن	معدن	سایر معدن	۸۹۱	۲,۳۰۶	۱,۳	۱,۰۴۹	۲,۰۸۳	-۱۵۸	۲۲۳	-۱۵	۱۱	
		سنگ و کنستانتیره مس	۴	۳	۰,۰۱	۳	۲	۱	۱	۵۱	۶۰	
		جمع معدن	۸۹۵	۲۳۰۸	۱,۴	۱,۰۵۲	۲,۰۸۴	-۱۵۷	۲۲۴	-۱۵	۱۱	
فلزات گرانبها	فلزات گرانبها	فلزات گرانبها	۱.۹۳۸	۰,۰۳	۲,۹	۴	۰,۰۰۲	۱.۹۳۸	۰,۰۳	۴۳۰۲۶	۱۸۷۴	
		جمع فلزات گرانبها	۱.۹۳۸	۰,۰۳	۲,۹	۵	۰,۰۰۵	۱.۹۳۳	۰,۰۳	۴۳۰۲۶	۱۸۷۴	
		جمع معدن و صنایع معدنی	۶.۷۶۵	۴,۸۳۶	۱۰	۴,۸۶۲	۴,۱۲۳	۱.۹۰۳	۷۱۳	۳۹	۱۷	

جدول شماره (۴): تراز تجاری بخش معدن در سال ۱۴۰۲ - سازمان توسعه تجارت ایران

تراز تجاری بخش معدن در سال ۱۴۰۲ (ارزش: میلیارد دلار وزن: میلیون تن)					
صادرات		واردات		تراز تجاری	
ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن
۱۳,۵۳۷	۶۳,۹۶۶	۶,۷۶۵	۴,۸۳۶	۶,۷۷۲	۵۹,۱۳۰

شاخص LIT و IIT در بخش معدن و صنایع معدنی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

با محاسبه شاخص LIT در بخش معدن و صنایع معدنی ایران، نتایج نشان دهنده مقدار ۰/۰۹ برای سال ۱۴۰۱ و مقدار ۰/۱ برای سال ۱۴۰۲ می باشد که افزایش این شاخص را نشان می دهد.

همچنین شاخص IIT در بخش معدن و صنایع معدنی ایران مقدار ۰/۵۷۰۸۹۱۸ برای سال ۱۴۰۱ و مقدار ۰/۶۶۶۴۳۶۸ برای سال ۱۴۰۲ را نشان می دهد که افزایش این شاخص را نشان می دهد.

جدول شماره (۵): شاخص LIT و IIT در بخش معدن و صنایع معدنی - محاسبات نویسنده

سال	شاخص LIT	شاخص IIT
۱۴۰۱	۰/۰۹	۰/۵۷۱
۱۴۰۲	۰/۱	۰/۶۶۶

با توجه به نمودار موقعیت یک بخش در سطح بین المللی می توان گفت که وضعیت بین المللی بخش معدن و صنایع معدنی در سال ۱۴۰۱ در موقعیت جندجانبه داخلی در حال انتقال بوده است که همین وضعیت را با افزایشی در سال ۱۴۰۲ حفظ کرده است. افزایش قابل ملاحظه صادرات و واردات در این بخش می تواند معدن و صنایع معدنی ایران را در موقعیت جهانی یکپارچه قرار دهد.

پیامدهای رفاه اجتماعی در نتیجه جهانی شدن صنایع معدن ایران

از آنجا که اهداف کلی برنامه هفتم توسعه، دستیابی به رشد اقتصادی سالانه ۸ درصد، ایجاد تشکیل سرمایه گذاری ناخالص سالانه ۲۲,۶٪، افزایش صادرات نفت به طور متوسط ۱۲,۴ درصد، افزایش میانگین ۲۲,۶ درصدی صادرات غیرنفتی، افزایش ۱۶,۲ درصدی واردات محصولات می باشد و نرخ رشد سالانه ۱۱,۸ درصدی برای بخش معدن در برنامه هفتم توسعه پیش بینی شده است، بر اساس قانون اساسی، دولت موظف است درآمدهای حاصل از بخش معدن را در موارد زیر هزینه کند:

- تکمیل زیرساخت های مورد نیاز معادن و زیرساخت های عمومی صنایع معدنی
- تشویق صادرات محصولات معدنی با ارزش افزوده بالا
- تکمیل نقشه های توپوگرافی و یافتن ظرفیت کامل معدنی ایران
- تشویق بخش خصوصی به مشارکت در توسعه معدن
- پروژه های اکتشافی و ارائه در آمد معاف از مالیات برای این گونه پروژه ها

معادن و صنایع معدنی به دلیل برخورداری از قابلیت تولید محصولات صادراتی در ارزش افزوده صادراتی کشور سهمیم بوده و به دلیل تنوع و پراکندگی ذخایر معدنی می تواند به برنامه های رشد در اغلب مناطق غیر برخوردار و دور افتاده کشور کمک نماید.

این بخش به دلیل دارا بودن ویژگی های زیر در اقتصاد ملی و روند پیشرفت کشور نقش تعیین کننده ای دارد:

- تجدیدناپذیر بودن منابع و ذخایر معدن و بین نسلی بودن منابع معدنی.
- انفال بودن منابع معدنی.
- برخورداری ذخایر معدنی از ارزش ذاتی و قابلیت ارزش افزوده در آن.
- سرمایه بر و پر ریسک بودن فعالیت های معدنی و صنایع معدنی.
- قابلیت کمک به توسعه متوازن و محرومیت زدایی مناطق غیر برخوردار مستعد معدنی.
- قابلیت ارز آوری و کمک به توسعه صادرات غیر نفتی.
- قابلیت تامین بخش گسترده ای از صنایع داخلی.

ظرفیت های موجود در بخش معدن و صنایع معدنی کشور این امکان را فراهم می کند تا شرکت های فعال در این حوزه در مسیر جهانی شدن گام بردارند. لازمه رسیدن به این هدف افزایش میزان تولید، بهبود کیفیت محصولات و سرمایه انسانی متخصص است. تعداد شرکت ها و میزان تولیدات محصولات معدنی نسبت به ۱۰ سال گذشته در ایران به صورت چشمگیری افزایش یافته است. حال باید این شرکت ها به فکر افزایش توان خود در تولید و بقا در بازار باشند تا تاثیر آن در رشد اقتصادی کشور و در عرصه جهانی نمود پیدا کند. جهانی شدن می تواند به شکل های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بر صنایع معدن ایران تأثیر بگذارد.

آثار اقتصادی جهانی شدن در صنعت معدن ایران:

۱. تغییرات در بازارهای جهانی: بطوریکه این فرآیند می تواند افزایش تقاضا برای محصولات معدنی ایران در بازارهای بین المللی را ایجاد کند. همچنین تغییرات قیمت مواد معدنی در بازارهای جهانی بر درآمدهای صنعت معدن ایران تأثیر گذار است.

۲. سرمایه گذاری خارجی: ورود سرمایه گذاران خارجی به صنعت معدن ایران می تواند به توسعه و نوسازی صنایع معدن، بهبود فناوری و افزایش تولید و کاهش هزینه ها کمک کند. همچنین افزایش رقابت با شرکت های خارجی ممکن است چالش هایی برای صنایع داخلی ایجاد کند که در نهایت به بهبود کیفیت محصولات و خدمات می انجامد.

۳. صنایع معدنی شدیداً به حمایت های دولت وابسته هستند و پدیده جهانی شدن به معنی کاهش حمایت های دولت خواهد بود.

آثار اجتماعی جهانی شدن در صنعت معدن ایران:

۱. تغییر در بازار کار: جهانی شدن ممکن است منجر به ایجاد شغل های جدید و افزایش اشتغال در صنایع معدنی گردد. اما در عین حال، ممکن است بیکاری در برخی بخش ها به دلیل اتوماسیون و فناوری جدید افزایش یابد.
۲. اثرات بر جوامع محلی: تغییرات در صنایع معدن ایران می تواند بر زندگی جوامع محلی تاثیر بگذارد و نیاز به جبران خسارت ها باشد. که در این صورت ضرورت توجه به حقوق اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی در فرآیند جهانی شدن احساس می شود.

آثار زیست محیطی جهانی شدن در صنعت معدن ایران:

۱. مدیریت منابع طبیعی: جهانی شدن صنایع معدن ایران ممکن است فشار بیشتری بر منابع معدنی و آب شرب ایجاد کند. که در این صورت ضرورت توسعه راهکارهای پایدار برای مدیریت منابع در راستای حفظ محیط زیست احساس می شود.
۲. تهدیدات زیست محیطی: جهانی شدن فعالیت های معدنکاری در ایران ممکن است باعث تخریب محیط زیست و منابع طبیعی گردد. که نیاز به رعایت استانداردهای زیست محیطی بین المللی در فعالیت های معدنی افزایش می باید.

راهکارهای بهبود:

۱. توسعه پایدار: اجرای سیاست های توسعه پایدار برای کاهش آسیب های زیست محیطی و اجتماعی، توجه به مسئولیت های اجتماعی شرکت ها برای تامین رفاه جوامع محلی و حفاظت از محیط زیست
 ۲. همکاری های بین المللی: ایجاد شراکت های استراتژیک با کشورهای پیشرفته برای تبادل دانش و فناوری در صنعت معدن، مشارکت در پروژه های جهانی به منظور ارتقا استانداردهای بین المللی و بهبود تصویر صنعت معدن ایران
 ۳. تقویت زیرساخت ها: سرمایه گذاری در زیرساخت های حمل و نقل و فناوری اطلاعات برای تسهیل تجارت بین المللی ضروری است. بهبود امکانات تحقق و توسعه در حوزه معدن می تواند به افزایش بهره وری کمک کند.
- رفاه اجتماعی افراد در جوامع، تحت تأثیر سطح درآمد و چگونگی توزیع درآمد است. توزیع نابرابر درآمد، کاهش رفاه اجتماعی را به همراه دارد. جهانی شدن باعث میشود مصرف کنندگان از تنوع بیشتر محصولات و قیمت پایین تر کالاها و خدمات سود ببرند. جهانی شدن جریان بین المللی سرمایه، نیروی کار را افزایش می دهد و تخصیص منابع را بهبود می بخشد و فناوری را سریعتر منتقل می کند. نتایج نشان داده است که کشورهایمانند چین، هند و سایر کشورهای آسیایی که جهانی شدن را تجربه کردند با کاهش فقر شدید شگفت انگیزی روبرو شده اند، بطوریکه هرگز تا قبل از آن هیچ کدام در مدت کوتاه دو دهه، از فقر فرار نکرده بودند. ویلنسکی (۱۹۷۵) و کاترایت (۱۹۶۵) اشاره می کنند که کشورهای در حال توسعه نمی توانند رژیم های رفاهی گسترده ای را در سطوح پایین توسعه اقتصادی تحمل کنند. تجربه نشان داده است که کشورهای آسیایی که سریع تر توسعه یافته اند، بر توسعه دولت های رفاهی تولیدی تمرکز کرده اند، جایی که دولت نقش عمده ای در مدیریت و سازماندهی اقتصاد ایفا می کند.

فرآیند جهانی شدن و تاثیرات آن بر رفاه اجتماعی افراد جامعه، مستلزم زمان است. زیرا در ابتدا جهانی شدن، تخصیص مجدد سریع نیروی کار بین بخش ها و شرکت ها را به وجود می آورد و همراه با تغییرات فناوری مبتنی بر مهارت، بر توزیع درآمد فشار وارد می کند و بر کارگران کم ماهر تاثیر منفی می گذارد. این توضیح با منحنی کوزنتس قابل تفسیر است. منحنی کوزنتس یک نظریه اقتصادی است که توسط سیمون کوزنتس مطرح و نشان داد که در مراحل اولیه توسعه اقتصادی، نابرابری درآمدی افزایش می یابد، اما پس از رسیدن به یک نقطه اوج، نابرابری کاهش می یابد. این نظریه به شکل یک منحنی U وارونه نمایش داده می شود.

رابطه منحنی کوزنتس با رفاه اجتماعی به این صورت است که در مراحل اولیه توسعه، نابرابری های اقتصادی ممکن است افزایش یابد و رفاه اجتماعی کاهش یابد. اما با گذشت زمان و رسیدن به مراحل پیشرفته تر توسعه، نابرابری ها کاهش می یابد و رفاه اجتماعی بهبود می یابد که به این معناست که سیاست های اقتصادی و اجتماعی مناسب می توانند به کاهش نابرابری ها و افزایش رفاه اجتماعی کمک کنند.

بر اساس سند چشم انداز سال ۲۰۲۵ و تولید ۷۰۰ میلیون تن مواد معدنی، توجه ویژه به معدن و صنایع معدنی به عنوان یک صنعت خودکفا (معدن به جای نفت) می تواند نقش موثری در رشد اقتصادی کشور داشته باشد. اهمیت معادن و صنایع معدنی و نقش درآمدهای آنها بیش از ۶۰ درصد درآمدهای نفتی کشور را پوشش خواهد داد. در حال حاضر، ایران یک درصد از ذخایر معدنی خود را بهره برداری می کند در حالی که میانگین جهانی آن حدود ۵ درصد است. اگر ایران در سطح جهان از ذخایر معدنی خود بهره برداری کند، درآمد حاصل از ذخایر معدنی چندین برابر درآمد نفتی خواهد بود. در بحث مقایسه ایران با سایر کشورها، اصل تطبیق هزینه و درآمد (قدرت خرید) و دسترسی به زیرساخت ها باید مورد توجه قرار گیرد.

بحث و نتیجه گیری

بخش معدن به عنوان یکی از زیربخشهای حیاتی اقتصادی کشور، نقش مهمی در توسعه اقتصادی ایفا میکند. بهره برداری اصولی و علمی از منابع معدنی می تواند به توسعه سایر بخش های اقتصاد، مانند صنعت، ساختمان و کشاورزی کمک شایانی کند. این بخش با تامین مواد اولیه لازم برای صنایع مختلف و افزایش اشتغال به رشد و پویایی اقتصاد کشور کمک می کند. استفاده بهینه و پایدار از منابع معدنی نه تنها منجر به افزایش تولیدات داخلی می شود، بلکه می تواند تاثیر مثبتی بر صادرات و درآمدهای ارزی کشور داشته باشد. با توجه به برآوردی که از اندازه گیری سطح و ادغام تجارت بین الملل بخش معدن و صنایع معدنی ایران در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ داشتیم، می توان به این نتیجه رسید که تولید، صادرات و واردات بخش معدن و صنایع معدنی ایران در سطح بین المللی در موقعیت چندجانبه داخلی در حال انتقال است که تاکید نسبتاً معنی داری بر صادرات و واردات شده است. ما در این صنعت از موقعیت جهانی ساده و چندجانبه داخلی عبور کردیم. یعنی رقابت از مرزهای داخلی فراتر رفته است و محصولات خود را به کشورهای دیگر صادر می کند و این بخش، نقش مسلط را در تجارت بین الملل ایفا میکند. با عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی این بخش می تواند با افزایش قابل ملاحظه واردات و صادرات در موقعیت جهانی یکپارچه قرار گرفته که رقابت بین المللی بالایی در آن برقرار است و مزیت نسبی در برخی فعالیتهای آن در کشور حاصل می شود.

در صورت عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی می توان اذعان داشت از آنجا که ایران قطب تولید صنایع معدنی در خاورمیانه و دنیا می باشد، این عضویت باعث صدور مواد معدنی به کشورهای مختلف شده و درآمد ارزی افزایش

می یابد. در مواردی که نیاز به ورود مواد معدنی می باشد، وارد کردن آنها از کشورها باعث استفاده و ایجاد کارخانه های مختلف مواد اولیه می شود. در صورت عضویت در تجارت جهانی، ایران میبایست صادرات و واردات خود را منطبق با صادرات و واردات اعضای WTO کند. تولید افزایش می یابد. صنایع معدنی و ماشین آلات منطبق با تکنولوژی روز دنیا وارد ایران می شود. نیروی کار در خصوص استفاده از این ماشین آلات آموزش دیده و اشتغال افزایش می یابد. کارخانه های جدید احداث می شود و در بخش های مختلف بکار گرفته می شود. در نتیجه آن، رفاه افراد شاغل در بخش معدن افزایش یافته و به تبع آن ساکنین مناطق معدنی به دلیل رشد آن مناطق، رفاه بالاتری را تجربه میکنند. حمایت های جهانی در خصوص تقویت بخش معدن ایران بیشتر شده و استاندارد جهانی در این بخش بالا رفته و سرمایه گذاری های بیشتری در این خصوص صورت میگیرد. کارایی فنی در این بخش افزایش یافته و تولیدکنندگان انگیزه بیشتری برای رقابت دارند و بخش خصوصی نیز تقویت می شود. پس در این حالت جهت رسیدن به افزایش رفاه، بهترین عملکرد این است که ابتدا ساختار اقتصادی و قوانین و مقررات مناسب و سازگار با اقتصاد بین المللی در بخش معدن به وجود آید و سپس حمایت هدفمند از این بخش صورت پذیرد و با شناسایی بخشهای ناتوان معدن، آنها را تقویت کرد. در نتیجه اگر اثرات مثبت جهانی شدن صنایع معدن ایران را در نظر گرفته و وزن آن را بیشتر از اثرات منفی آن برآورد کنیم، نتایج عملکرد آن با گذر زمان منجر به رفاه اجتماعی برای افراد کشور می شود.

منابع و مآخذ

۱. شکری سحر، پریور اروانوس، صفوی بیژن، اثر جهانی شدن بر کارایی فنی محصولات دارویی در ایران طی دوره ۱۳۶۷-۱۳۸۶، پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار، سال ۴، شماره ۵، بهار ۱۳۹۲
۲. طهماسبی زهرا، هژبرکیانی کامبیز، مهرآرا محسن، صفوی بیژن، اثر نامتقارن سیاست پولی بر تولید بخش صنایع و معادن در ایران، فصلنامه اقتصاد و الگو سازی، دوره ۱۳، شماره ۳، ۱۴۰۱
۳. عادللی نیک حامد، رجبی فاطمه، تاثیر بهره برداری از معادن بر سطح استاندارد زندگی مردم ساکن مناطق میزبان معدن، مطالعه موردی ایران، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۱۰۶، ۱۴۰۲
۴. کیوان وحید، جهانی شدن جدید سرمایه داری و جهان سوم، تهران، توسعه، ۱۳۷۶، ص ۵۲
۵. ری کیلی و مارفیل فیل، جهانی شدن و جهان سوم، ترجمه حسن نورانی بیدخت و محمدعلی شیخ علیان، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰
۶. رجب زاده صدرا، راهکارهای جهانی شدن در صنایع معدن، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۵۶۲۳، ۱۴۰۱
۷. بروس راست و استا هاروی، سیاست جهان، ترجمه علی امیدی، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۱
۸. وظیفه دوست حسین، صفوی بیژن، احمدی بهزاد، پیامدهای الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در حوزه صنایع غذایی، ۱۳۸۵
۹. گل محمدی احمد، جهانی شدن فرهنگ، هویت تهران، انتشارات نی، ۱۳۸۱
۱۰. رجایی فرهنگ، پدیده جهانی شدن وضعیت بشری و تمدن اطلاعاتی، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۸۲
۱۱. کاظمی علی اصغر، جهانی شدن فرهنگ و سیاست، تهران، قومس، ۱۳۸۰
۱۲. جلیلیان شاپور، جهانی شدن یا جهانی سازی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۳۸۵
۱۳. مجتهدزاده پیروز، هویت ملی در عصر جهانی شدن، نشریه مطالعات ملی، دوره ۲، شماره ۵، ۱۳۷۹
۱۴. پیشگاه هادیان حمید، جایگاه دولت ها در روند جهانی شدن با تاکید بر جایگاه جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۳۹۹

۱۵. الحمادی، عبدالله، ما و مظاهر جهانی شدن، نشریه ماهنامه فرهنگی همشهری، ۱۳۸۱
۱۶. احمدوند محمدرحیم، دیلمی نژاد رضا، بررسی فرآیند جهانی شدن بخش صنعت و معدن در ایران، فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی، ۱۳۸۶
۱۷. فیتز پتریک، نظریه رفاه اجتماعی چیست؟ ترجمه هرمز همایون پور؛ تهران، گام نو، ۱۳۸۳
۱۸. زاهدی اصل محمد، مبانی رفاه اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۱
۱۹. زاهدی اصل محمد، مفاهیم رفاه اجتماعی و تامین اجتماعی، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۷۳
۲۰. مسعود اصل ایروان، نظام رفاه اجتماعی در جهان، تهران، مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸
۲۱. معصومه نژاد عبدالله، محتشمی برزادران غلامرضا، یعقوبی اول ریابی مهدی، شاخص های توزیع درآمد در ایران، مجله اقتصادی، شماره ۹ و ۱۰، ۱۳۹۲
۲۲. سازمان توسعه تجارت ایران، <https://tpo.ir>
۲۳. سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران، <https://imidro.gov.ir>
۲۴. مرکز آمار ایران، <https://amar.org.ir>
۲۵. وزارت صنعت، معدن و تجارت، <https://www.mimt.gov.ir>
۲۶. راهنمای بخش معادن ایران، اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی تهران، ۱۴۰۲
27. Albrow Martin, *the Global Age: State and Society Beyond Modernity*, Cambridge Polity Press, 1996
28. Plon Castle, Schleswig-Holstein, *How globalization transforms the welfare state*, Global Economic Symposium, 2008.
29. Alvin P. Ang, *Globalization and It's Impact on the Welfare State Concept in Developed and Developing Countries*. 2018
30. Joaquin Almunia, Commissioner for Economic and Monetary Affairs, European Commission, <https://commission.europa.eu>.
31. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), <https://www.oecd.org>.
32. World Trade Organization (WTO), <https://www.wto.org>.

The Social Welfare Implications of Globalization in Iran's Mining Industries

Fatemeh Zandi ^{*1}

Bijan Safavi ²

Hanieh Bakhshaei ³

Abstract

Increasing social welfare is a major goal of every country. Several factors influence the promotion of social welfare, among which globalization is considered one of the key factors. In the process of globalization, the advancement of developing and third-world countries occurs through interactions with developed countries. Given that the role of mines in the economic growth of any country is quite evident and the exploitation of the country's mines is a crucial factor in economic growth and development, globalization, in its economic dimension, can positively affect the social welfare of the country in the mining sector. An assessment measuring the level of international trade (LIT) and the integration of international trade (IIT) in Iran's mining and minerals industries in the years 2022 and 2023 shows that Iran's position is in a phase of transition at the multilateral domestic level, with a relatively significant emphasis on exports and imports. Research indicates that Iran's membership in the World Trade Organization (WTO) could integrate this sector into a global position through increased exports and imports, resulting in a relative advantage in some of its activities. Considering the economic, social, environmental impacts, and so on from the globalization of Iran's mining industries, it can be concluded that this process initially increases income inequality and decreases welfare. This is because it initially leads to the elimination and marginalization of those who cannot or do not wish to participate in this arena, leaving the competition to those who have strategically positioned themselves to be effective in this path. However, over time, if policies aimed at improving economic relations, social dynamics, and personal development are adopted, this inequality may decrease, leading to an increase in social welfare.

Keywords

Globalization, Mining Industries, Level of International Trade (LIT), Integration of International Trade (IIT), Social Welfare

1-Assitant Professor,Bussiness Faculty, Islamic Azad University, South Tehran Branch, Tehran, Iran (* Corresponding Author:f.zandi9177@gmail.com)

2- Assitant Professor,Bussiness Faculty, Islamic Azad University, South Tehran Branch, Tehran, Iran (b_safavi@azad.ac.ir)

2- Ph.D Candidate, Public Sector Economics, Bussiness Faculty, Islamic Azad University, South Tehran Branch, Tehran, Iran (haniehbakhshaei@gmail.com)